

ANTONÍN BARTONĚK

Brno

NYNĚJŠÍ STAV V LUŠTĚNÍ KRÉTSKÉHO LINEÁRNÍHO
PÍSM A

Ventrisovo rozluštění krétomykénského lineárního písma B, smělé závěry o společnosti a životě za mykénského období a v neposlední řadě i spory o správnosti tohoto rozluštění¹ — to všechno se brzy odrazilo i v oblasti širší problematiky slabičné egejské epigrafiky a vedlo mimo jiné i k tomu, že se nyní badatelé různých národností pokoušejí stále intenzivněji také o interpretaci textů psaných lineárním písmem A, tj. písmem, které představuje starší fázi ve vývoji egejských lineárních písemných systémů.²

Lineární písmo A vzniklo nepochybně z vůbec nejstaršího písemného systému krétského — z tzv. písma hieroglyfického — někdy v prvních stoletích 2. tis. př. n. l. Za nejstarší doklady lineárního písma A bývá obvykle považována skupina 5 dokladů, zčásti dosti fragmentárních, které byly v padesátých letech tohoto století odkryty ve Faistu v tamních vrstvách pocházejících z 20. stol. př. n. l.³ Dále v chronologickém pořadí následují nápisy na dvou číších z Knossu, pocházejících z první poloviny 17. stol. př. n. l.,⁴ a 3 doklady z Mallie na nálezech z poloviny téhož století; zmíněné doklady z Mallie byly přitom nalezeny pohromadě s tamními doklady písma hieroglyfického, přičemž v jednom případě tu bylo dokonce použito obou zmíněných písem na jedné a téže tabulce, a to každého na jedné její straně (dokumenty z Mallie vydal F. Ch ap o u t h i e r v práci *Les écritures minoennes au palais de Mallia, Études crétoises* II, Paris 1930). Většina dokladů lineárního písma A pochází však patrně až z druhé poloviny 17., z 16., anebo vůbec až z 15. stol. př. n. l. Nejpočetnější, a zároveň nejvýznamnější skupinu tvoří mezi nimi nálezy z Hagia Triada. Tam bylo nalezeno na začátku tohoto století velké množství dokladů lineárního písma A, a to jednak na hliněných tabulkách (po pospojování různých fragmentů počítáme tu dnes se 160 tabulkovými doklady), jednak pak i v podobě rozmanitých pečetních

otisků, obsahujících obvykle jeden až dva lineární znaky a majících patrně charakter výrobních nebo vlastnických značek [celkový počet těchto dokladů bývá udáván číslem cca 1200 a větší epigrafický význam má mezi nimi jen 57 nápisných jednotek z 20 zvláštních hliněných památek zakulaceného tvaru (Evans je označuje termínem *roundels*)]. Texty z Hagia Triada pocházejí vesměs z doby kolem r. 1580 př. n. l.^{4a} a poprvé je vydal — spolu asi s 50 doklady lineárního písma B z řecké pevniny (jde o nálezy z Théb, Tiryntu, Orchomenu, Eleusiny a Mykén, pokud byly učiněny před druhou světovou válkou) — G. Pugliese Carratelli v publikaci *Le iscrizioni preelleniche di Haghia Triada in Creta e della Grecia peninsulare, Monumenti antichi* 40 (1945), col. 422—610. Mimo uvedné skupiny dokumentů, o kterých již tu byla řeč (Faistos, 20. stol. př. n. l.: 5; Knossos, první polovina 17. stol. př. n. l.: 2; Mallia, polovina 17. stol. př. n. l.: 3; Hagia Triada, cca 1580 př. n. l.: asi 220 důležitějších nápisů) bylo nalezeno v pozdějších vrstvách ve Faistu a Knossu, a k tomu ještě na přibližně dvaceti jiných místech na Krétě (a ojedinele i mimo ni, j. např. na ostrovech Théře a Mélu) na 120 dalších dokladů lineárního písma A (Knossos: dalších 31; Palai-kastro: 14; Faistos: dalších 30; Tyliossos: 7 atd.). Všechny důležitější doklady lineárního písma A (tj. všechny až na méně významné otisky pečeti z Hagia Triada) se dočkaly nejnověji souborného vydání a důkladného pramenného rozboru v práci W. C. Bricea *Inscriptions in the Minoan Linear Script of Class A*, Oxford 1961.

Jak je vidět, je lineární písmo A se svými asi 350 důležitějšími nápisnými doklady dosvědčeno v daleko omezenějším rozsahu než lineární písmo B, které je dochováno na více než 5000 dokumentech, počítaje v to ovšem i velmi porušené fragmenty. Tato skutečnost se pochopitelně projevuje na všech dílčích úsecích pokusů o rozluštění lineárního písma A, ať jde o sestavování sylabáře a určování slabičných hodnot pro jednotlivé znaky, či o konkrétní textové interpretace a úvahy o charakteru jazyka, který se pod tímto lineárním písmem skrývá.

Pokud jde o *sylabář lineárního písma A*, poprvé se jej pokusil sestavit — alespoň pro texty z Hagia Triada — již v roce 1945 G. Pugliese-Carratelli v citované práci *Le iscrizioni ...*, col. 491—492. Tento Carratelliho sylabář obsahuje 85 různých slabičných znaků, autor je však pouze sestavil v určitém pořadí, aniž se jim pokusil přisuzovat tu či onu slabičnou hodnotu. Carratelliho pokus zůstal pak až do doby Ventrisova rozluštění lineárního písma B jediným — nepřihlížíme-li ovšem k tomu, že B. Hrozný, který nikdy v podstatné míře důsledně nerozlišoval lineární písmo A od lineárního písma B, zahrnul vlastně do svého sylabáře, otištěného v *Les inscriptions crétoises*, Prague 1949, str. 330 nn., i znaky lineárního písma A. S Ventrisovým rozluštěním lineárního písma B se ovšem otevřela možnost pokusit se o určení slabičných hodnot lineárního písma A na základě sylabáře lineárního písma B. Jako první se pokusil o srovnání obou sylabářů opět Carratelli, když uveřejnil v roce 1954 studii

La dezifrazione dei testi micenei e il problema della lineare A v *Annuario della Scuola archeologica di Atene* 30—32 (1952—1954), 7—21. Sylabář, který byl uveřejněn v tomto článku, se týká lineárního písma A již v celém jeho dokladovém rozsahu; obsahuje však již jen 80 znaků, přičemž autor uvádí u 57 z nich jejich slabičné interpretace (z těch pokládá 42 za nepochybné, 15 za pravděpodobné).⁵

S dalšími rozbory sylabáře lineárního písma A se pak postupně setkáváme i u ostatních průkopníků tohoto významného odvětví slabičné egejské epigrafiky, totiž v pracích G. P. Goolda a M. Popea, P. Meriggiho, K. D. Ktistopoula, V. Georgieva, A. Furumarka a E. Peruzziho. Přitom velká většina těchto badatelů — všichni až na Furumarka — vycházejí při svém dešifračním postupu — podobně jako Carratelli — z předpokladu vzájemné fonetické identity graficky stejných nebo alespoň podobných slabičných znaků v jednom i druhém lineárním systému, a považujíce a priori Ventrisovy slabičné hodnoty, udané pro sylabář lineárního písma B, za správné, připisují je i příslušným grafickým paralelám z lineárního písma A. Přitom jsou někteří z nich k výsledkům svého srovnávání více kritičtí, a druzí naopak méně. Poměrně opatrní jsou Goold a Pope. Ti vycházejí ve své práci *Preliminary Investigations into the Cretan Linear A Script*, University of Cape Town 1955, sice také ze vzájemné grafické podobnosti asi u 55 znaků obou lineárních sylabářů,⁶ ale považují toto zjištění jen za hypotetické pracovní východisko; ve svých dalších výkladech podrobují pak tento apriorní předpoklad důkladné analýze a docházejí k závěru, že ze znaků lineárního písma A má jich jen 35 bezpečně touž slabičnou hodnotu jako obdobné znaky v lineárním písmu B.⁷ — Dosti kritický je i P. Meriggi ve své práci *Primi elementi di minoico A, Theses et Studia Philologica Salmaticensia IX*, Salamanca 1956. Jeho sylabář tu však obsahuje již pouze 70 znaků; některé Carratelliho znaky pokládá totiž Meriggi za pouhé dublety znaků jiných, některým pak přiřkládá ideografickou hodnotu. Pokud jde o konkrétní slabičné interpretace, vychází i Meriggi — podobně jako Goold a Pope — z minima 35, resp. 36 znaků jakožto nepochybně interpretovaných⁸ a soustřeďuje se ve svých dalších výkladech především na pokusy o interpretaci těch znaků, jejichž fonetická hodnota není tak zcela průkazná; celkem počítá tento badatel asi s 45 alespoň pravděpodobně zjištěnými slabičnými interpretacemi.⁹ Stejně stanovisko zaujal Meriggi i v referátu, předneseném na konferenci mykénologů v Gif-sur-Yvette v dubnu 1956 a otištěném pod názvem *Relations entre le minoen B, le minoen A, et le chypro-minoen, Études mycéniennes, Actes du Colloque international sur les textes mycéniens*, Paris 1956, str. 193—194 a 265—268.¹⁰ — Poněkud více důvěřivosti ve výsledky vnějšího srovnávání obou sylabářů projevil K. D. Ktistopoulos, který na téže mykénologické konferenci pokládal ve svém příspěvku *Relations entre linéaire A et linéaire B, Études mycéniennes* 189—191, asi 50 znaků lineárního písma A za úspěšně interpretované. — Maximum slabičných

interpretací se naopak snažil vydobýt ze vzájemného srovnávání obou sylabářů V. Georgiev. Ten uveřejnil poprvé¹² svoje návrhy slabičných interpretací jednotlivých znaků lineárního písma A již ve své práci *Slovar' krito-mikenskich nadpisej*, Sofia 1955, str. 89—90; zabývá se tu však jen omezeným počtem 32 znaků, pro něž navrhuje interpretace do značné míry shodné se slabičnými návrhy Carratelliho. Soustavnější rozbor sylabáře podal poprvé až ve své práci *Le déchiffrement des inscriptions crétoises en linéaire A*, Sofia 1957; počet jeho slabičných interpretací činí v uvedené práci 47 až 49. Nejnovější přehled Georgievových názorů na sylabář lineárního písma A je pak obsažen v jeho obecněji zaměřené práci *Issledovanija po sravnitel'no-istoričeskomu jazykoznaniju*, Moskva 1958, str. 77—80. Zde počítá Georgiev s celkovým počtem 75 samostatných znaků (v *Le déchiffrement* počítal ještě s 85 znaky), z nichž podává vlastní slabičnou interpretaci pro 57 slabičných symbolů. Z toho se v 37 případech shoduje buď zcela nebo skoro úplně s ostatními badateli, ve 12 případech se shoduje jen s některými z nich a od jiných se odlišuje, a konečně ve zbylých 8 případech podává zcela odlišnou slabičnou interpretaci.

Vidíme tedy, že badatelé, kteří se v letech 1954 až 1958 věnovali sestavování sylabáře lineárního písma A a pokoušeli se určovat slabičné hodnoty jeho znaků na základě předpokládané úzké souvislosti mezi oběma lineárními sylabáři, došli vlastně v interpretaci jednotlivých znaků lineárního písma A k celkem jednotným závěrům. Přitom je hodno pozornosti i to, že se s těmito badateli v zásadě shodl i A. Furumark, který si zvolil podstatně odlišnou cestu k interpretaci znaků lineárního písma A. Ten ve své přednášce *Linear A und die altkretische Sprache — Entzifferung und Deutung*, Berlin 1956, vyšel z přesvědčení, že fonetická identita nemusí vždy zároveň znamenat i identitu grafickou a pokouší se použít i u lineárního písma A kombinační metody, uplatněné Véntrisem při luštění lineárního písma B. Snaží se analyzovat a klasifikovat celé texty, pokouší se o rozlišení některých zvláštních slovních kategorií, hledá vzájemné vztahy mezi jednotlivými slabičnými symboly, a z jejich vzájemného zřetězení usuzuje nakonec na fonetické hodnoty, které by se pod těmito symboly mohly skrývat. Teprve potom ověřuje, resp. doplňuje tento svůj základní návrh slabičných hodnot, k němuž došel kombinační cestou, rozbořem grafických paralel a podobností mezi oběma lineárními sylabáři. Tímto způsobem se nakonec Furumark dopracoval sylabáře, který se co do slabičné interpretace jednotlivých znaků shoduje s Meriggioho sylabářem u plných 38 slabičných symbolů.¹⁴

Takto se tedy podařilo badatelům dojít v poměrně krátké době k určení slabičných hodnot u většiny znaků lineárního písma A, a absolvovat tak z větší části první decifrační etapu na cestě k úplnému porozumění lineárním A textům. Za jisté shrnutí dosavadního stavu v interpretaci sylabáře lineárního písma A lze přitom pokládat Peruzziho výklady o této otázce, jak byly podány v jeho práci *Le iscrizioni minoiche, Atti dell'Accademia Toscana di Scienze e Lettere „La*

Colombaria“, XXIV, 1959—1960, str. 35 nn. Za dostatečně interpretované lze pokládat podle něho celkem 55 znaků (a, e, i, o, u; wa, we, -, -, -; ja, je, -, -, -; pa, -, pi, po, pu, pa₃, pu₂; qa, qe, -, -, -; ka, ke, ki, ko, ku, kwe; ta, te, ti, to, tu, ta₂; da, de, di, do, du; na, ne, ni, no, nu; ma, me, mi, -, mu; ra, re, ri, ro, ru, ra₂; sa, se, si, -, su; za, -, -, zo, -). Tento výčet však platí jen pro texty z Hagia Triada; v Knossu byla navíc nalezena grafická paralela k mykénskému *qo* a *so* a ve Faistu a v Palaikastru k mykénskému *jo*. Většinu z uvedených hodnot bylo možno určit vzájemným srovnáváním obou lineárních sylabářů a jen zčásti došlo k jejich stanovení na základě srovnávání minojských a mykénských vlastních jmen (to se týká znaků *i*, *no*, *pi*, *ri*, *si*, *ti*). — Tento předpokládaný stav by tedy znamenal, že nebyly dosud nalezeny v lineárním písmu A znaky *ji*, *wu* a *qu* (ty však nejsou doloženy ani v lineárním písmě B a patrně vůbec v mykénštině z fonetických důvodů ani neexistovaly), *ju* a *zi* (ty snad v mykénštině existovaly, ale v lineárním písmě B nejsou také doloženy) a konečně *mo*, *pe*, *qi*, *wi*, *wo*, *ze* a *zu*, které v lineárním písmě B jsou doloženy, avšak v lineárním písmě A — alespoň zatím — nikoliv. Z našeho výkladu je tedy vidět, že slabičná mřížka lineárního písma A nemá o mnoho více mezer než obdobná mřížka lineárního písma B a že ten, kdo pokládá Ventrisovo rozluštění lineárního písma B za správné a kdo je zároveň ochoten uznávat fonetickou identitu stejných nebo podobných grafických znaků v jednom i druhém lineárním systému, může se bez váhání pokusit o nastoupení druhé decifrační etapy, totiž o *konkrétní textové interpretace* jednotlivých dokumentů.

Rozbor jednotlivých textů psaných lineárním písmem A nepřinesl však zatím výsledky, které by se daly srovnat se závěry vzešlymi z analýzy krétomykénských dokumentů lineárního písma B.¹³ Je to ovšem dáno — vedle vůbec daleko menšího počtu lineárních A dokumentů — i tím, že tyto dokumenty jsou vesměs velmi krátké, kratší než texty lineárního písma B, a že jen výjimečně máme na nich co činit se souvislejším, syntakticky nějak vázaným vyjádřením. Za těchto okolností se badatelé obvykle soustřeďují především na hledání různých jazykových paralel k jednotlivým izolovaným výrazům lineárního písma A, a zvláště na úvahy o *jazykovém zařazení řeči*, která se pod tímto písmem skrývá. S tímto jevem se setkáváme ve větší či menší míře u všech odborníků, ať jde o ty, které jsme tu již uvedli, či o některé další, kteří se dnes také účastní řešení problematiky lineárního písma A. Rozdíl je snad jen mezi tím, že někteří badatelé zaujímají svoje stanovisko k otázce, jakým jazykem jsou lineární A texty psány, více méně jen dodatkem k své primární interpretační práci s těmito texty, kdežto u jiných se potřeba vyjádřit se k charakteru jazyka lineárního písma A zdá být primárním cílem jejich snažení. S tím souvisí i to, že první z obou těchto skupin odborníků bývá zpravidla skeptičtější k možnostem přesnějšiho určení onoho jazyka. Patří do ní především opět Carratelli, Goold a Pope, Meriggi, Furumark a Peruzzi, kdežto na druhé straně Palmer,

Georgiev, Gordon a Stoltenberg vystupují jako hlavní představitelé čtyř nejkonkrétněji zaměřených teorií o jazykovém charakteru lineárního písma A, totiž indoevropsko-anatolské, řecké, semitské a „termilské“. Uvedením oněch čtyř badatelů jsme ovšem příznivce ani další pokračovatele těchto teorií nevypočítali zcela beze zbytku. Tak na jedné straně vyslovili po Palmerovi své vlastní modifikace anatolské teorie Huxley a Davis, přičemž na druhé straně je třeba zdůraznit i to, že také mnozí z oné první skupiny skeptičtější zaměřených odborníků počítají s možností, že se pod jazykem lineárního písma A skrýval nějaký „předřecký“ indoevropský jazyk, který měl blízko k indoevropským jazykům z Malé Asie; mnozí badatelé této skupiny — konkrétně Carratelli, Goold a Pope, Meriggi a Peruzzi — nestojí tedy vlastně také daleko od anatolské hypotézy, avšak na rozdíl od Palmera, Huxleye a Davise se nesnaží tento jazyk nějak přesně určit, a mimoto vyslovují ono své přesvědčení jen jakožto poměrně pravděpodobnou, avšak nesnadno prokazatelnou hypotézu.

L. R. Palmer vyslovil svou anatolskou (či přesněji „luvijskou“) teorii poprvé v článku *Luvian and Linear A*, uveřejněném v *Transactions of the Philological Society* 1958, str. 75—100, a nejnověji ji rozvedl ve své rozsáhlé monografii *Minoans and Mycenaeans*, London 1961, na str. 226—254. Východiskem Palmerovy hypotézy jsou jednak texty lineárního písma A, v nichž nachází — jak se domnívá — jazykové elementy ukazující do Malé Asie, a to zejména k Luvii, jednak pak údajná existence archeologických paralel mezi minojskou Krétou z konce 1. pol. 2. tis. př. n. l. a nedávnými nálezy v anatolské lokalitě Beycesultan, kde bylo v polovině let padesátých odkryto bohaté sídlo z doby před rokem 1700 př. n. l. (Beycesultan V), které J. Mellaart, *The End of the Early Bronze in Anatolia and the Aegean*, *American Journal of Archaeology* 62 (1958), 9—33, pokládá za luvijské. Nadto ještě Palmer, opíraje se přitom zejména o Mellaarta v¹⁴ názor, že tzv. minyjská keramika může být odvozována jen ze západní Anatólie, identifikuje první evropské uživatele této keramiky, tzv. „Minye“, kteří se objevují v Řecku někdy kolem roku 1900 př. n. l. a jsou i Mellaartem pokládáni za první vrstvu řeckých příchozích, s Luvii — jejichž část se podle Pa přestěhovala tehdy do Řecka z Malé Asie —, a příchod prvních Řeků na jih Balkánského poloostrova klade teprve do poloviny druhého tisíciletí př. n. l. a jejich příchod na Krétu vůbec až do poslední čtvrtiny druhého tisíciletí př. n. l. S touto hypotézou je pak také u Palmera v plné shodě jeho přesvědčení, že knosské texty lineárního písma B, psané nepochybně řecky, pocházejí až z doby okolo roku 1200 př. n. l. a že z téže doby, tj. až z třetího období pozdní doby minojské, pochází i tzv. trůnní sál v Knossu, kdežto naproti tomu známý knosský palác z druhého období pozdní doby minojské, zničený někdy kolem roku 1400 př. n. l., patřil prý Luviiu příšlým na Krétu z Malé Asie někdy začátkem 2. tis. př. n. l. a užívajícím tu k zachycování svého jazyka právě lineárního písma A.

Luvijská hypotéza G. L. Huxleye, jak byla přednesena v mykénském semináři londýnského Institutu klasických studií dne 9. prosince 1960 (viz *Minutes of the Mycenaean Seminar*, University of London, Institute of Classical Studies, str. 221—227), je v zásadě jen jistá modifikace hypotézy Palmerovy. I Huxley nachází celou řadu jazykových paralel luvijsko-krétských, zejména v okruhu vlastních jmen, i on počítá na základě toho s ranou luvijskou kolonizací Kréty (ta spadá také podle něho na začátek 2. tis. př. n. l.), na rozdíl od Palmera však klade příchod Řeků na Krétu již do doby okolo r. 1450 př. n. l. — tak jako to dnes celkem všeobecně uznávají ti, kteří přijímají jako správné Ventrisovo rozluštění lineárního písma B a nesouhlasí zcela s Palmerovou radikální změnou v datování knosských dokladů tohoto písma.

Naproti tomu hypotéza S. Davis^{e45} představuje podstatněji odlišné řešení celé otázky. Tento badatel ve své přednášce *The Affinities of the Language of Linear B — the Solution of a Problem*, přednesené taktéž v londýnském mykénském semináři dne 18. října 1961 (viz *Minutes* 243—252), uvedl pro celou řadu výrazů z lineárních A textů přímo chetitské paralely a dospěl k názoru, že se pod lineárním písmem A skrývala chetitština; stejného jazykového rázu prý je i text disku z Faistu a tzv. eteokrétské nápisy ze 4. stol. př. n. l., psané řeckou abecedou. Konkrétní historické závěry však Davisova přednáška postrádala, takže není zcela jasné např. autorovo mínění o době, kdy se měla chetitština na Krétu rozšířit.

Obecně lze říci k luvijsko-chetitským teoriím zatím tolik, že z hlediska historického nejsou takovéto závěry neoprávněné, že však jazykové důkazy, které byly zatím v úvodních pracích, resp. přednáškách podány, nelze pokládat za dostatečné. V diskusích, které v londýnském mykénském semináři následovaly po každé z obou přednášek, se ukázalo, že většina odborníků, jako zvl. chetitolog R. A. Crossland, srovnávací jazykozpytec O. Szemerényi a mykénolog J. Chadwick, zaujímají zatím k oněm teoriím rezervované stanovisko; přitom je na pováženou zvláště to, že upírají průkaznost, resp. vůbec přímo i existenční oprávněnost leckterým jazykovým argumentům, o které se zejména Huxley a Davis opírají. Za těchto okolností bude asi třeba ještě vyčkat s celkovým hodnocením luvijsko-chetitské teorie až do doby, kdy bude více srovnávacího materiálu. Předběžně se však v každém případě spíše zdá, že skrýval-li se pod texty lineárního písma A nějaký indoevropský jazyk maloasijského typu, byl to s větší pravděpodobností nějaký jazyk nám méně známý; svědectví chetitologů, kteří nepoznávají v jazyce lineárního písma A ani luvijštinu ani chetitštinu, nás snad k tomuto předběžnému názoru celkem dostatečně opravňuje, neboť není pravděpodobné, že by se krétská luvijština, příp. chetitština, byla na Krétě za několik století své tamní existence natolik změnila, aby ji nebylo možno bezpečně identifikovat s luvijštinou, resp. chetitštinou maloasijskou. Některé, zvl. etymologické paralely mezi Krétou a Malou Asií nemusí být pak vůbec přičítány na

vrub maloasijské vrstvě indoevropské, nýbrž může jít o etymologické elementy staršího původu. U chetitštiny je přitom navíc Davisově teorii na závalu i fakt, že se z chetitských dokumentů nedovídáme zcela nic o nějaké chetitské kolonizaci Kréty,¹⁶ naopak chetitské zprávy o nesnázích s Ahhijawou činí spíše pravděpodobným to, že Chetitě asi nikdy nepronikli až do egejské oblasti.

Jestliže se odvozování jazyka lineárního písma A z Malé Asie stalo v posledních letech celkem nejčastějším způsobem řešení tohoto složitého problému, stojí V. Georgiev se svým přesvědčením o řeckém charakteru onoho jazyka zatím celkem o samotě. Georgievova teorie byla vyslovena v řadě článků i samostatných monografií, nejlépe je však odkázat jednak na jeho studii *La position du dialecte crétois des inscriptions en linéaire A*, Sofia 1957, jednak na citovanou práci *Issledovanija po sravnitel'no-istoričeskomu jazykoznaniju*, Moskva 1958, zvl. str. 74—111. Tento badatel na základě své interpretace některých textů psaných lineárním písmem A — zejména z Hagia Triada — dochází k přesvědčení, že se Řekové dostali na Krétu již před r. 2000 př. n. l. a že tam překryli indoevropské Pelasgy, hovořící jazykem, který byl tehdy již vlivem okolí značně pozměněn a na podkladě jehož fonetické struktury byl právě vytvořen lineární písemný systém (pokračováním krétského dialektu tohoto pelasgického jazyka je podle Georgieva „termilská“ složka lykijštiny). Dochované památky lineárního písma A jsou však již psány vesměs řecky, a to v krétském dialektu „předdórské“ a „předachajské“ řečtiny, který byl již také značně poznamenán cizím okolím a prodělal dosti radikální fonetické změny. Tyto nejstarší Řeky spojuje Georgiev s „Praióny“, kdežto Aiolové a předchůdci arkadokyperské nářeční skupiny, Achajové, přišli prý na jih Balkánského poloostrova až v první polovině 2. tis. př. n. l. a smíšením jejich dialektu s praiónštinou vznikl řecký dialekt krétopylský, jak nyní Georgiev obvykle nazývá jazyk lineárního písma B.

Georgievova hypotéza je v jistém smyslu opakem teorie Palmerovy, když totiž její autor dobu existence Řeků na jihu Balkánského ostrova nikoli zkracuje, jako to činí Palmer, nýbrž ji naopak proti běžnému mínění dokonce prodlužuje. Tato Georgievova hypotéza je však z historického hlediska až příliš nepravděpodobná. Jediné, o co se Georgiev vlastně opírá, je jeho přesvědčení o řeckém charakteru textů psaných lineárním písmem A, avšak jeho interpretace těchto textů nejsou dostatečně uspokojující. Při poměrně malém množství lineárních A dokumentů, a zároveň při poměrně velkém procentu krátkých, zvláště dvojslabičných slov v těchto textech,¹⁷ není Georgievovo shledávání různých pozdějších řeckých slov v těchto textech příliš průkazné, zvláště když je vesměs doprovázeno uznáváním přílišného počtu fonetických změn pro jazyk lineárního písma A, což tu dovoluje ještě podstatně větší libovůli v interpretaci slabičného textu, než jak se to praktikuje u materiálově daleko bohatěji doloženého lineárního písma B. Druhá potíž je pak v tom, že předhistorické pochody ve vývoji řeckého jazyka známe natolik dobře, že v nich můžeme stěží počítat — byť i jen v geograficky odděleném území

jedného dialektu — s tak radikálními změnami původního indoevropského hláskosloví, jak to postuluje Georgiev. Je totiž opravdu otázka, zda je možno vůbec o jakémkoli indoevropském jazyce, který by se byl dostal na Krétu před rokem 2000 př. n. l., hovořit již jako o řečtině — i kdyby bylo šlo o jazyk, který byl do té doby blízký řeči kmenů, které později označujeme jako Řeky. Je opravdu škoda, že Georgiev setrvává přes tyto vážné nesrovnalosti u oné těžko hajitelné řecké hypotézy a že nevyužil naopak své poměrně přesvědčivé teorie o indoevropském charakteru pelagického jazyka¹⁸ k tomu, aby hledal pod lineárním písmem A jazyk nějakého takového typu.

Třetí ke konkrétnímu jazyku zaměřená hypotéza, týkající se otázky etnického původu jazyka lineárního písma A, je Gordonova semitská hypotéza, jak byla vyložena v jeho člancích *Notes on Minoan Linear A, Antiquity* 31 (1957), 123—130, *Akkadian Tablets in Minoan Dress, l. c.* 237—240, a *Minoan Linear A, Journal of Near Eastern Studies* 17 (1958), 242—252.^{18a} Gordon si totiž při svém podrobném rozboru některých textů psaných lineárním písmem A všiml, že se v nich nachází celá řada výrazů, pro které lze najít dobré paralely v semitských jazycích, a vyvodil z toho závěr, že alespoň texty z Hagia Triada jsou psány semitsky, a to v západní semitštině. I když Gordon sám se zatím nepokusil o nastínění širších historických souvislostí, je jasné, že z hlediska historického by byla tato hypotéza docela přijatelná; srov. např. i to, že podle pověsti byl Minoův děd králem v Tyru.¹⁹ Na druhé straně je ovšem nutno sdílet s Peruzziem jeho názor, že mnohé výrazy semitského vzezření mohou mít v textech lineárního písma A charakter pouhých výpůjček;^{19a} je třeba mít totiž na paměti, že se takové semitské výpůjčky objevují i v lineárním písmě B (Peruzzi uvádí např. ku-ru-so *khrušos* „zlato“, ki-to *khitōn* „suknice“, sa-sa-ma *sāsama* „sesam“), a eo ipso i v alfabeticke řečtině (*χρυσός, χιτών, σήσαμον* apod.). Naopak ve prospěch Gordonovy hypotézy ukazuje, jak se zdá, Popeovo zjištění, že frekvence jednotlivých hláskových řad lineárního písma A se v násloví v zásadě shoduje s jejich frekvencí hebrejskou.^{19b}

Za současného stavu našich znalostí lineárních A dokumentů je třeba se tedy postavit rezervovaně i k semitské teorii. Záslouhou Gordonovou ovšem je, že proti jistě přemíře indoeuropeizujících teorií postavil hypotézu, kterou není možno apriorně odmítnout a která má snad naději na reálné uplatnění alespoň v části oněch dokumentů.

Konečně čtvrtá hypotéza operující s nějakým konkrétním jazykem majícím příbuzenský vztah k jazyku lineárního písma A je Stoltenbergova „termilská“ teorie, vyložená jím především v článku *Altminoische Lautzeichen, Festschrift Sundwall*, Berlin 1958, str. 381—393. S termilštinou — jakožto jednou jazykovou složkou lykijské jazykové skupiny — jsme se setkali již u Georgieva, jenže tam se s ní počítalo jakožto se zvláštním dialektem indoevropského pelagického jazyka. Stoltenberg naproti tomu řadí termilštinu k neindoevropským jazykům maloasijského

typu a spojuje ji mimo jiné i s etruštinou. S jeho interpretačním postupem při rozboru textů lineárního písma A můžeme však stěží souhlasit; autor totiž celkem libovolně doplňuje v některých dosud neúplně transliterovaných lineárních A výrazech jednotlivé slabiky podle lykijských i jiných jihomaloasijských vlastních jmen. To je ovšem při poměrně malé délce lineárních A výrazů metoda velmi málo spolehlivá. Zásadně je však spojování jazykových poměrů na staré Krétě s neindoevropskými maloasijskými jazyky historicky plně oprávněné a je zajímavé, že se mu doposud věnovalo pouze velmi málo pozornosti. Souvisí to ovšem jistě s tím, že jazykovou strukturu těchto jazyků známe ještě velmi málo.

Jak jsme právě viděli, jsou výsledky všech čtyř uvedených hypotéz, operujících vždy s nějakým konkrétním jazykem, který údajně měl mít bezprostřední příbuzenský vztah k jazyku lineárního písma A, málo uspokojivé. Zbývá ovšem ještě promluvit o rezervovanějším stanovisku oněch odborníků, kteří spojují jazyk lineárního písma A obecně s nějakým blíže neurčeným jazykem indoevropského charakteru. Toto stanovisko lze nejlépe ilustrovat na názoru Peruzziho, jak byl jím vyložen v *Le iscrizioni minoiche*, str. 114 nn., resp. v článcích *Il minoico è indoeuropeo?*, *La Parola del Passato* 14 (1959), 106—116, *Recent Interpretations of Minoan (Linear A)*, *Word* 15 (1959), 313—324, a *Struktura i jazyk minojských nadvisej. Voprosy jazykznanija* 1960, sv. 3, str. 17—27, (v posledním případě jde o překlad referátu předneseného na Třetím mezinárodním kongresu klasických studií v Londýně v září 1959). Tento badatel oceňuje — zvláště ve svém článku uveřejněném ve *Wordu*²⁰ — velmi vysoko zejména práci, kterou vykonali v problematice lineárního písma A badatelé Furumark a Gordon, zdůrazňuje však přitom, že všechny výsledky, jichž bylo dosud dosaženo v interpretaci textů, budou mít stále jen předběžný význam až do té doby, než bude možno provést soustavný rozbor všech textů psaných lineárním písmem A, nebo alespoň dokumentů z Hagia Triada. Přitom ve věci jazyka tohoto písma zdůrazňuje Peruzzi dvě důležité skutečnosti,^{20a} jednak že v textech psaných oběma lineárními písmi je mnoho slov semitského charakteru — což prý však, jak jsme již o tom mluvili, nemusí ani pro lineární písmo A znamenat víc, než že tu jde o kulturní výpůjčky od Semitů —, jednak že se prý alespoň na části minojské Kréty hovořilo indoevropským jazykem, jak o tom podle Peruzziho svědčí nápis *i-da: ma-te* (= *Ida mater?*), doložený na malé votivní dvojité sekeře z Arkalochori. Přitom nechce Peruzzi vylučovat možnost, že se na jiných místech Kréty mluvilo jinými jazyky, např. i semitsky. K tomu je třeba ihned dodat, že tento poslední závěr není principiálně nijak v neshodě s Gordonovou teorií, neboť Gordon, jak jsme již řekli, postuluje s plnou rozhodností semitský charakter jazyka pouze pro texty z Hagia Triada. Že je však Peruzzi sám ve skutečnosti spíše nakloněn pokládat i jazyk textů z Hagia Triada za indoevropský, o tom svědčí to, že tento badatel staví v *Le iscrizioni*²¹ leckteré své indoeuropeizující závěry o jazyce lineárního písma A i na dokladech pocházejících z této krétské lokality.

Tyto autorovy úvahy jsou v lecčems velmi pozoruhodné. Tak přemíru hlásky *u* v lineárních A textech, zjištěnou na úkor hlásky *o* jak uprostřed, tak zvláště na konci slova, vysvětluje Peruzzi velmi silnou lokální tendencí měnit *ide. o* v *u* (na absolutním konci slova to podle něho platí pro *ide. ō* i *ō*, stejně se prý měnilo v *u* i **ōs* a **ōs*, a uprostřed slova se prý tak užilo alespoň každé krátké *ō*). V tvarosloví se pak Peruzzi pokusil odlišit u *o*-kmenů alespoň čtyři pády (nom. sg. na -u < **os*, dat.-lok. sg. na -o < **ōi*, nom. pl. -u < **ōs*, nom. du. na -u < **ō*) a u *n*-kmenů tři pády (nom. sg. na -u < **ōn*, **ō* nebo na -i < **én*, **ē*, dat. sg. na -u-ni < **ōn-ei*, nom. pl. na -i-ne < **ēn-es*) a v lexiku uvádí mimo jiné takové doklady jako *i-ja-te* (srov. řec. *ιατρός* i myk. *i-ja-te* = hom. *ιατήρ*) z Faistu.

Právě probraná indoeuropeistická hypotéza, postrádající bližší určení nějakého konkrétního indoevropského jazyka, který by se skrýval pod lineárním písmem A, je patrně ze všech uvedených hypotéz nejpřijatelnější. Její výhodou je i to, že se v ní nepředpokládá, že by lineární písmo A muselo na bazi nějakého indoevropského jazyka nevyhnutelně přímo vzniknout — jak s tím počítá např. Georgiev —, a že se tedy v této teorii ponechává místo i pro možnost, že snad některé doklady lineárního písma A jsou psány i jazyky jiných jazykových rodin. Teoreticky sice mohlo být lineární písmo A přímou indoevropskou modifikací krétského písma hieroglyfického, avšak vzhledem k tomu, že o vzájemném poměru slabičných a ideografických znaků v tomto hieroglyfickém písmě toho víme velmi málo, bude asi lépe pokládat za první krétský poměrně důsledně slabičný písemný systém teprve lineární písmo A, což asi přece jen znamená, že toto písmo vzniklo nejspíše na bazi jazyka, jehož fonetická struktura byla značně odlišná od fonetické struktury všech nám známých starých indoevropských jazyků. Z charakteru obou lineárních systémů totiž vyplývá, že u jejich prvotní kolébky musel být jazyk, vyznačující se těmito hláskoslovnými zvláštnostmi: 1. neznal žádné souhláskové skupiny a vyznačoval se důsledně otevřenými slabikami; 2. nerozlišoval mezi znělými, neznělými a aspirovanými explozivami; 3. splyvalo v něm *r* a *l*; 4. vedle znaků polosamohláskové, resp. spirantické řady *j*-ové a *w*-ové a vedle znaků explozivní řady labiální, dentální, velární a zvláštní *q*-ové řady, která byla buď totožná nebo blízká indoevropské řadě labiovelární a mohla později Řekům sloužit k zachycování jejich labiovelár, měl asi starší lineární systém více spirantických dentálních řad, totiž nejen řadu *s*-ovou a „*z*“-ovou (přesnou výslovnost tohoto *z* vlastně neznáme), nýbrž i zvláštní dentální spirantickou řadu, snad interdentalního charakteru, kterou později Řekové převzali pro zachycování svého *d*; 5. o počtu samohlásek v onom jazyce lze pak říci předběžně jen tolik, že jich bylo asi víc než pět; patrně v něm existovalo dvojí *a*, snad na základě protikladu *a přední* : *a zadní*, nebo spíše *a palatalizované* : *a zaokrouhlené* (dokázat to ovšem nelze, neboť zatím nevíme, do jaké míry se mohou pod dosud neurčenými znaky lineárního písma A skrývat zbývající,

zatím nedoložené znaky a_2 -ové série alespoň v takovém počtu, v jakém je nacházíme v lineárním písmě B).

Jazyk, jehož fonetickou strukturu jsme právě popsali, by asi nejspíše odpovídal rodině neindoevropských mediterránních jazyků, k nimž snad patřily některé maloasijské jazyky. Tento náš závěr však nikterak neznamená, že by zachované lineární A texty musely být všechny psány tímto jazykem. Ba je dokonce možné, že jím není psán ani jeden z nich a že se nám zachovaly pouze lineární A dokumenty, psané jazyky jiných jazykových rodin. Mohl to být např. jazyk Pelasgů — kteří se snad konec konců odlišovali etnicky od Řeků pouze na základě toho, že se od jejich předků oddělili tak brzy, že již později nebyli zahrnováni pod společné označení Řeků. Anebo se mohl pod některými texty lineárního písma A skrýt i jazyk semitských obchodníků, jenž snad měl funkci jakéhosi „mezinárodního“ obchodního jazyka. Co však v této souvislosti nepovažujeme za pravděpodobné, je hledat pod lineárním písmem A řečtinu nebo chetitštinu, neboť tyto jazyky známe natolik dobře, že by se jejich přítomnost v lineárních A textech musela projevovat nápadnějším způsobem.

Došli jsme tedy na konci našich vývodů o jazyce lineárního písma A k jistému kompromisnímu řešení, které je snad až příliš pružné, ale materiál, který máme doposud k dispozici, nedovoluje nám — chceme-li být objektivní — zatím odvažnější závěry. Jestliže se již přesto někteří badatelé o takové závěry pokusili, pak nebylo ovšem ani to na neprospěch věci, neboť dali širší badatelské veřejnosti k dispozici sice poněkud jednostranně sebraný materiál, ale přesto materiál, který je nutno brát v každém případě — ať už ve větší, či menší míře — v úvahu. Neboť kdyby nebylo Palmerovy a Huxleyovy teorie luvijské, Davisovy chetitské, Georgievovy řecké, Gordonovy semitské, případně Stoltenbergovy termilské — jakkoli jsme každou z nich podrobili ve větším či menším měřítku kritice —, kdyby nebylo těchto jednostranně zaměřených hypotéz, chybělo by nepochybně mnoho důležitých přídavných aspektů i poměrně strážlivému stanovisku Peruzziho a mohli bychom stěží zaujmout naše kompromisní stanovisko i my sami.

POZNÁMKY

¹ Mykénologie má vlastně za sebou již dvojitou živou kontroverzi. První se týkala správnosti Ventrisova rozluštění a vyvolal ji A. J. Beattie článkem *Mr. Ventris' Decipherment of the Linear B Script*, *Journal of Hellenic Studies* 76 (1956) str. 1—17. Druhá kontroverze se týkala Evansova datování knosských dokumentů psaných lineárním písmem B a popud k ní dal L. R. Palmer svou přednáškou *The Knossos Tablets and Aegean Prehistory*, proslovenou v mykénském semináři londýnského Institutu klasických studií dne 1. 6. 1960 (srov. *Minutes of the Mycenaean Seminar of the Inst. of Class. Studies of the Univ. of London*, str. 203—209). V češtině srov. k těmto kontroverzím mé stati ve *Sborníku prací filosofické fakulty brněnské university* E 3 (1958), str. 95—102, a v *Listech filologických* 84 (1961), str. 325—329.

² O stavu v luštění lineárního písma A k začátku roku 1958 viz mou stať v *Listech filologických* 81 (1958), str. 234—238; zčásti jsem odtamtud použil některých formulací i zde.

³ Srov. M. Ventris—J. Chadwick, *Documents in Mycenaean Greek*, Cambridge 1956, str. 31. Podle W. C. Bricea, *Inscriptions in the Minoan Linear Script of Class A*, Oxford 1961, str. XI, se to bezpečně týká právě jen 5 dokumentů.

⁴ Srov. A. J. Evans, *The Palace of Minos I*, Oxford 1921, str. 612.

^{4a} Datování tu uvádíme podle Bricea, str. 3; dříve se tabulky z Hagia Triada kladly často až do 1. pol. 15. stol. př. n. l.

⁵ Srov. G. Pugliese-Carratelli, *La dezifrazione*, str. 21.

⁶ Srov. G. Oold-Pope, *Preliminary Investigations*, str. 27.

⁷ Srov. o. c. X.

⁸ Srov. P. Meriggi, *Primi elementi*, str. 5 a 15.

⁹ Srov. o. c. 22; viz i Meriggi, *Études mycéniennes*, str. 265.

¹⁰ Srov. i P. Meriggi, *Zur Lesung des Minoischen (A)*, *Festschrift Sundwall*, Berlin 1958, str. 232—245 (zde uvádí Meriggi již 51 bezpečných a tři možné interpretace).

¹¹ O pracích Carratelliho, Goolda a Popea, Meriggiho i Furumarka, které byly o lineárním písmě A uveřejněny v letech 1954—1956, podal podrobnou zprávu O. Masson v práci *Quelques travaux récents sur le déchiffrement de l'écriture crétoise „linéaire“ A*, *Revue de philologie* 31 (1957), str. 85—89.

¹² K samotnému lineárnímu písmu A zaujal ovšem Georгиеv svoje stanovisko již v práci Nyněšneje sostojanije tolkovanija kritomikenskich nadpisej, *Sofia* 1954, str. 49—52, příp. 67.

¹³ Nejrozsáhlejší pokus o rozbor jednotlivých textů lineárního písma A podnikl zatím Peruzzi v citované práci *Le iscrizioni minoiche*. Podává tam vedle úvodu o sylabári a závěru o charakteru jazyka lineárního písma A rozbor asi padesáti nejdůležitějších textů, doprovázený rozsáhlým epigrafickým a lingvistickým komentářem. Z ostatních badatelů, kteří se porůznu pokoušeli o obdobné rozborly lineárních A dokumentů, je třeba znovu především Carratelliho, Meriggiho, Furumarka a Georgieva. Soustavnou bibliografii k lineárnímu písmu A uveřejňuje od roku 1957 pravidelně M. S. Ruipérez v časopise *Minos* (vždy s krátkou charakteristikou studie); základní bibliografické informace lze najít i v anglických *Studies in Mycenaean Inscriptions and Dialect* a v americkém bibliografickém periodiku *Nestor*.

¹⁴ Viz J. Mellaart, l. c.

¹⁵ S. Davis se dotkl těchto otázek již ve své dřívější přednášce v mykénském semináři londýnského Institutu klasických studií, kterou proslovil pod názvem *The Language of the Linear A Script of Minoan Crete and Its Morphology* dne 9. ledna 1959 (viz *Minutes*, str. 192 až 197); v této přednášce se však kloní k názoru, že jazyk lineárního písma A je semitský, přesněji akkadský.

¹⁶ Srov. Crosslandovu námitku z *Minutes*, str. 249.

¹⁷ Srov. M. Pope, *On the Language of Linear A*, *Minos* 6 (1958), str. 17.

¹⁸ Srov. o tom nejnověji v citované práci *Issledovanija . . .*, str. 87—104.

^{18a} Z novějších Gordonových prací je třeba zejména upozornit na studie uveřejněné v *Klio* 38 (1960), 63—68, v *JNES* 21 (1962), 207—210 a 211—214, a v *Journal of Semitic Studies*, Spring 1963, 76—79, a rovněž na jeho cyklostylované pracovní poznámky rozeslané různým badatelům.

¹⁹ Srov. M. Pope, o. c., str. 23.

^{19a} Srov. E. Peruzzi, *Word* 15, str. 323.

^{19b} Srov. M. Pope, o. c., str. 18.

²⁰ Srov. E. Peruzzi, *Word* 15, str. 314 nn.

^{20a} Srov. E. Peruzzi, o. c., str. 323 n.

²¹ Srov. E. Peruzzi, *Le iscrizioni minoiche*, zvl. str. 114 nn.

THE PRESENT STATE OF DECIPHERING THE CRETAN
LINEAR A SCRIPT

The autor gives a brief survey of the research into the Cretan Linear Script A, concentrating his interest chiefly on three items of information: the present number of LA-documents, the syllabary of LA-Script, ethnical classification of the LA-language. As to the first item, the author draws upon Brice's work "Inscriptions in the Minoan Linear Script of Class A", Oxford 1961, and gives necessary information about the main groups of LA-documents [upon the whole there exist about 350 most important inscriptional documents, particularly from Hagia Triada, apart from about 1200 clay sealings and "roundels"]. In the second part we find the history of analyse of LA-syllabary, while the description of the present state is based chiefly on Peruzzi's work "Le iscrizioni minoiche", Firenze 1959-60 [58 signs are taken into account as sufficiently interpreted — see enumeration on page 199 of this study]. In the third part of his work the author discusses all the principal theories concerning the ethnical character of the LA-language: the Indo-European-Anatolian theory [Palmer, Huxley: "Luwian theory", Davis: "Hittite theory"], the Greek theory [Georgiev], the Semitic theory [Gordon], the Termilian theory [Stoltenberg], as well as theories that speak of a more or less undefined language of Indo-European origin [e. g. Peruzzi]. — In the author's opinion the LA-Script probably originated within the frame of a language whose phonetic structure considerably differed from the phonetic structure of all Indo-European languages we are familiar with. This, of course, does not mean that all the preserved texts in Linear A Script must have been made up in this language. Some of them at least may really have been written in some pre-Greek Indo-European language, e. g. in the language of the Pelasgians, who differed ethnically from the Greeks perhaps only in that they had separated from their ancestors too early to be later included in the "Greek-speaking" community. And there is still another possibility: some texts in Linear A Script may, after all, have concealed a language of Semitic traders, which may have been in use in Crete at that time as a kind of international language. The only hypotheses we ascribe small probability are that the LA-Script was a graphic mask for the Hittite language or even for Greek: these languages are so well known to us that the signs of their presence in the LA-texts would have certainly appeared to us more distinct and convincing.

Translated by S. Kostomlatskij